

Vertekend beeld van Groninger kleiboer

Het beeld is vrijwel onuitroeibaar: de Groninger herenboer - de grote kleiboer dus - die met de duimen achter zijn vest 's morgens de commando's voor de dag aan het werkvolk geeft. Verder trekt hij zich terug in zijn 'kantoor' of mooie kamer om zich aan belangrijker zaken te wijden. Of om naar de een of andere vergadering te gaan. Maar juist dat beeld dient te worden bijgesteld. Rondom dit type boer is veel mythevorming ontstaan. En afgezien daarvan: deze groep van grote Groninger kleiboeren was een minderheid. Het mag worden betwijfeld of de boeren op de middelgrote en kleine(re) landbouwbedrijven zich wel dezelfde positie konden veroorloven.

Dit is althans de mening van de historicus dr. Richard F.J. Paping. Over de 'mythe' van de grote Groninger kleiboer schreef hij een artikel in *Stad en Lande*, het cultuurhistorisch tijdschrift voor de provincie Groningen. Hij heeft wel een verklaring voor de beeldvorming rond de grote kleiboer. In boeken en publicaties worden uitgerekend vooral vertegenwoordigers van deze groep belicht doordat ze als persoon interessant waren om te beschrijven en ook omdat ze zelf vaak schreven over hun ervaringen of familie. Hij noemt in dit verband het boek *De Graanrepubliek* van Frank Westerman en de dissertatie van mevrouw Hilda Krips over Derk Roelfs Mansholt, maar ook de vele publicaties van Botke, waarin dit beeld versterkt wordt.

Elite

Toch kan ook de auteur van het artikel in *Stad en Lande* er niet omheen: de herenboeren vertegenwoordigden wel een elite, waren politiek en maat-

Ondanks hun betiteling van grote boeren moesten ook vroeger veel Groninger landbouwers meehelpen om het land te bewerken. Er was slechts een kleine elite van herenboeren die het werk aan de knechten over kon laten © FOTO ARCHIEF NVHN

schappelijk actief, hadden kennis van zaken, wisten waarover ze spraken en staken hun mening niet bepaald onder stoelen of banken. Een aantal van hen noemt Paping bij naam als mensen die in de 19e eeuw het politieke krachtenveld op het platteland bepaalden en beheersten: Teenstra, Reinders, Zijlker, Beukema, Dijkhuis, Mansholt.

Om die reden, schrijft hij, kunnen ze echter niet tegelijk model staan voor de rest van de boerenstand. "Veel Groninger landbouwers hadden - ook in de 19e eeuw - helemaal niet zo'n groot bedrijf, zegt Paping. En ze moesten zelf het land bewerken. Ze misten zowel tijd als geld om zo politiek en cultureel actief te zijn als de top-

laag. Het gold in alle kleigebieden, van het Noordelijk Westerkwartier, Noord-Groningen en het overgrote deel van het Oldambt, zo maakt hij duidelijk. De Groninger kleigebieden telden in die jaren (19e eeuw dus) zo'n drieduizend boeren.

Indianenverhalen

Slechts een zesde deel ervan had in 1862 een zeer groot bedrijf met meer dan vijftig hectare land. Ook over het aantal personeelsleden dat een boer in dienst had deden veel 'indianenverhalen' de ronde. Alleen op zeer grote bedrijven was sprake van de grote meid, lutje meid, eerste knecht, middelste knecht, derde vent en schaapsjongen.

Op een kleiner bedrijf was het inwonend personeel minder talrijk. In werkelijkheid, schrijft Paping in *Stad en Lande*, had overall een niet-onbelangrijk deel van de kleine boeren geen inwonend personeel, of anders slechts één of twee meiden of knechten. Vaak was dit om een overleden vrouw of man te vervangen, of als de kinderen nog jong waren en niet mee konden werken.

"Gemiddeld hadden de landbouwers op de klei maar één tot anderhalve knecht en één tot anderhalve meid in dienst in de 19e eeuw. Slechts op de boerderijen van veertig hectare of meer - nog geen derde van het totaal - was, aldus Paping, de situatie anders. De helft van de bedrijven in die ja-

ren kan dan volgens hem ook beter worden getypeerd als gezinsbedrijf. "Zelfs in Leens en Uithuizen had de helft van de boerderijen twee of minder inwonende personeelsleden."

Andere wereld

De conclusie van Paping is dat de historici te weinig afweten van een omvangrijk deel van de boerenstand en wel van de kleine en middelgrote boeren. "Deze kleine en middelgrote landbouwers leefden in een heel andere wereld dan de beroemde Groninger herenboer." De vraag is dan ook in hoeverre de laatste gezien moet worden als de voorhoede van de gehele Groninger boerenstand uit die jaren, schrijft Paping terecht.